EESTI HARIDUSE SUURFOORUM

Eesti Hariduse Suurfoorumi manifest 2026

Eesti Hariduse Suurfoorumil 13. ja 14. novembril kinnitati hariduse keskset rolli Eesti riigi, rahva ja kultuuri kestmisel. Foorumi esinejad ning arutlejad olid üksmeeles, et hariduses on tarvis rohkem loomisrõõmu ja vähem bürokraatlikku reeglistamist.

Hariduses ei tuleks teha jooksujalu reforme, millel pole küllaldast rahalist katet, ega koormata õpetajaid kohustustega, mida inimesest paremini täidaks robot.

Hea haridus, hariduse kaudu suuremaks saamine on eesti rahva üks põhiväärtusi. Mitte raha, vaid haridus loob vaimset rikkust, vaimu-vaesus sünnitab ka majanduslikku vaesust.

Avapäeva ettekannetes tõdeti, et Eesti haridusrahastuse põhiprobleem ei ole rahapuudus, vaid selle investeeringu madal tootlikkus.

Seda probleemi ei saa lahendada täiendava raha eraldamisega. Üle tuleb vaadata investeeringute struktuur ja kvaliteet.

Haridusfoorum püüdis leida lahendusi sellele probleemile, arutledes hariduse rahastamise eesmärkide, raha kasutamise tulemuslikkuse ja hariduskorralduse seoste üle.

Foorumil kinnitust leidnud üldpõhimõtted

- Hea eestikeelne haridus tagab Eesti ühiskonna kultuurilise järjekestvuse ning eduka toimimise põlvkondade vahetumise protsessis, vaatamata mistahes tehnoloogilistele, looduslikele ja poliitilistele kriisidele.
- Tehisaru ajastul on hariduse põhieesmärk inimeseks olemise väärtustamine: inimesena elamise vaimse vundamendi ehitamine ja inimliku toimevõime (agentsuse) arendamine.
- Lapsi jääb vähemaks, kuid iga lapse võimete, oskuste ja pädevuste arengu toetamine läheb kallimaks. Laste arvu vähenemine ei tohi kaasa tuua haridusraha vähenemist. Säästetav haridusraha peab jääma haridusse.
- Haridus ei ole teenus, vaid investeering Eesti inimvarasse, mille tulemulikkus väljendub nii rahva tervises ja elueas kui inimeste heaolus ja elukvaliteedis ning samal ajal ka Eesti majanduse konkurentsivõimes ja tööjõu tootlikkuses.
- Hariduspoliitikas peab oluliselt kasvatama haridusökonoomilist mõtteviisi, nii hariduse väljundeid kui toimimise efektiivsust puudutavalt.
- Hariduse korraldamise vastutus ja raha peavad käima koos. Kust haridusraha tuleb ja kuhu see läheb, peab olema selge, avalik ja seotud konkreetse vastutajaga.
- Hariduse rahastus peab muutuma arvestusmudelist juhtimistööriistaks: haridusraha kasutamine peab olema läbipaistev, tulemusega seotud ja piirkonna vajadusi arvestav.
- Iga lapse arengut võimaldav haridustee lasteaiast ülikoolini peab olema tagatud elukohast ja pere sotsiaalmajanduslikust seisundist sõltumata ja viima noored soovitud sihttasemeni.
- Eesti hariduse tulevik väheneva sündimuse ja tiheneva riikide vahelise konkurentsi tingimustes nõuab julgeid otsuseid.

Haridusfoorumi seisukohad ja soovitused Eesti hariduse rahastamise ja juhtimise tulemuslikkuse suurendamiseks

1. Vastutus, otsustusõigus ja raha käivad koos.

Usalduse eeldus on vastutus. Hariduse eest vastutajal peab olema ka otsustusõigus ja raha.

- Raha tulemuslikuks kasutamiseks igas hariduse valdkonnas ja haridusasutuses on vaja arendada koolide selget sihiseadet ja vastutust eesmärkide täitmise eest.
- Haridusraha otstarbekas kasutamine vajab vähem bürokraatlikke regulatsioone, rohkem usaldust koolijuhtide ja õpetajate suhtes.
- Kool kui haridussüsteemi põhiline institutsioon vajab rahastamisel tulevikukindlust ja selgeid eesmärke.
- Koolidele peab olema tagatud autonoomia ja paindlikkus raha kasutamisel, et tagada igale õppijale parimad arenguvõimalused, parandada õpetajate töötingimusi, panustada õpetaja arengusse ja soetada kvaliteetset õppevara.

2.

Hariduse kui tervikliku süsteemi juhtimises on vajalik eesmärkide ja kohustuste, vastutuse ning õiguste selge formuleerimine süsteemi osaliste vahel. Hariduse rahastamine peab toetama hariduse strateegiliste eesmärkide saavutamist ning lähtuma laste ja noorte hariduslikest vajadustest.

Riikliku haridusstrateegia sisulised eesmärgid tuleb siduda hariduse rahastamiseks kasutatavate mõõdikutega ning hariduse tulemuslikkuse kriteeriumidega.

- Hariduse riiklik rahastamine ja järelvalve haridusraha kasutamise üle on läbipaistev ning suunatud haridussüsteemi kui terviku tulemuste saavutamisele.
- Raha järgneb õppija õpiteele ja arvestab nii formaal- kui mitteformaalõppe panust õppekava eesmärkide saavutamisesse, toetades haridusasutuste koostööd, mitte konkurentsi pearaha pärast.
- Rahastamisel peaks silmas pidama erinevas eas õppijate võimalusi nii formaal- kui mitteformaalhariduses osalemiseks, sõltumata nende elukohast ja sotsiaal-majanduslikust taustast.
- Rakendada tuleb õppijate sotsiaalmajanduslikku tausta ja emakeelt ja erivajadusi arvestavat rahastusmudelit, mis suunaks rohkem ressursse suurema vajadusega koolidele; võimaldaks kohandada õpet paindlikumalt vastavaks õpilaste vajadustest ning tagaks vajadusel abiõpetajate ja tugispetsialistide kaasamise.

3. Õpetaja jääb hariduse kvaliteedi põhiliseks loojaks ning õppeprotsessi juhiks ka tehisaru ajastul.

- Hariduse riiklik rahastamine peaks olema piisav nii koolides kui lasteaadades töötavate õpetajate kui ka tugispetsialistide ja huvihariduse juhendajate töö väärikaks tasustamiseks.

Õpetajate tasustamise mudelit tuleb muuta ja viia kooskõlla õpetaja töö tegeliku mahuga. Õpetaja töö tasustamine peaks toetama pedagoogilise töö loomingulisust ja õpetajate enesetäiendamist.

- Palgasüsteem, koolitusarendus ja uute tulijate sisseelamise toetamine peaks soodustama parimate õpetajate kooli tulemist.
- Õppetöö rahastamine ja koormuste arvestamise mudel peab toetama ja võimaldama õpetajate ning tugispetsialistide koostööd ja lõimitud õpetamist.
- AI kasutamine peab vähendama õpetaja koormamist bürokraatlike kohustustega ning vabastama õpetaja aega ja energiat õppijate individualiseeritud juhendamiseks.

4.

Regionaalse ebavõrdsuse ja rahvastiku hõrenemise mõju vähendamiseks, koolivõrgu korrastamiseks ning hariduse riikliku ja munitsipaaltaseme juhtimise konsolideerimiseks tuleks riigi ja omavalitsuste rahastamisotsused koondada 10 kuni 20 tugeva hariduspiirkonna tasandile.

Hariduspiirkondade põhine rahastamise korraldus peab tagama hariduse kvaliteedi vastavuse riigi poolt seatud eesmärkidele ja põhiseaduses sätestatud väärtustele kogu haridussüsteemi ulatuses, sõltumata süsteemi osade ametkondlikust kuuluvusest (HTM, KuM,MajM, KOVid jne).

- Hariduspiirkondadesse saab koondada haridusjuhtimise kompetents, tugiteenused, koolijuhtide värbamine ja pikaajaline strateegiline planeerimine sõltumata poliitilistest tsüklitest, säilitades seejuures koolide sisulise autonoomia.
- Hariduspiirkonna ulatuses tuleb lõimida formaal- ja mitteformaalhariduse rahastamine ning tagada operatiivne andme- ja eelarveseire.
- Hariduspiirkondade juhtimine võiks toimuda kas avalik-õiguslike isikutena või sihtasutustena koos riigi, KOVide ja koolipidajatega.
- Selleks, et vähendada lõhet akadeemilise ja kutsehariduse vahel, luuakse piirkondlikud hariduskeskused, kus akadeemiline ja rakenduslik keskharidus ning võimalusel ka rakenduslik kõrgharidus tegutsevad ühise juhtimise all.
- Hariduskeskused korraldavad ka karjääriõpet ja ümberõpet kogu piirkonnas ning tööandjate koostööd haridusasutusega (sh õppekäikusid, praktikaid, ettevõtjate ja erialaspetsialistide kaasamist õppetöös).

5. Hariduse juhtimine peab olema andmepõhine, läbipaistev ja valimistsüklitest sõltumatu.

Olulised rahastamis-, koolivõrgu- ja reformiotsused peavad põhinema võrreldavatel andmetel ning olema avalikult põhjendatud.

- Otsuste tegemisel tuleb arvestada erinevaid lahendusvõimalusi, nende maksumust ja mõju õppijatele ning määrata selge vastutus tulemuste eest.
- Rahastamisotsustes tuleb arvestada piirkondlikke ja sotsiaalmajanduslikke erinevusi ning suunata ressursse sinna, kus need toetavad kõige enam õppijate arengut ja võrdseid haridusvõimalusi.
- Iga reform peab olema enne käivitamist sisuliselt läbi mõeldud, selle kogumaksumus ja elluviimiseks vajalikud ressursid realistlikult hinnatud ning rahastamine usutavalt kavandatud. Arvestada tuleb nii reformi rakendamise ja üleminekuperioodi kulusid kui ka selle pikaajalist mõju haridussüsteemi rahastamisele.
- Reformide elluviimist, tegelikke kulusid ja tulemusi tuleb järjepidevalt seirata ning vajaduse korral tegevusi korrigeerida.
- Riigi eestvedamisel tuleb luua ühtne haridusandmete andmepilt ning avalik haridusraha seire- ja simulatsioonisüsteem, mis on praktiline juhtimistööriist haridusjuhtidele kõigil juhtimistasanditel, võimaldades siduda kulud õppijate vajaduste ja hariduse tulemustega, hinnata erinevate otsuste mõju ning teha teadlikke ja põhjendatud juhtimisotsuseid.

6. Põhikooli rahastamismudel peab tagama õpetajatele ja õppijatele tingimused iga lapse võimete avastamiseks ja arendamiseks, õpimisoskuste kujundamiseks, eakohaste teadmiste, oskuste ja pädevuste vundamendi ehitamiseks, millele saab tugineda kogu põhikoolile järgnev õpe.

- Vähendamaks perede sotsiaalmajandusliku ja kultuurilise ebavõrdsuse mõju haridusele ja ennetamaks hariduslike erivajaduste arenemist tõsiseks probleemiks põhikooli keskastmes, võiks kaaluda koolikohustuse nihutamist varasemale eale, muutes praeguse lasteaia vanima astme alghariduse osaks, kus omandatakse esmatähtsad õppimisoskused, harjumused ja põhipädevused (lugemisoskus, baasiline arvutamisoskus, sõnavara, eneseväljendusoskus, enesedistsipliin, sotsiaalsed oskused).

Põhihariduse rahastamise aluseks tuleks seada õppekava täitmise baastase, arvestades nii formaal- kui ka huvihariduse panust.

- Vältimaks õppekavade ülekuhjamist tuleb leppida ühiskondlikult kokku väiksem, kuid sisult nõudlikum põhikooli õppekava baaspakett, mis lähtub õpiväljunditest, mitte ainevaldkondadest, ning arvutada selle orienteeruv baastaseme maksumus.
- Õppijate põhikoolijärgsed haridusvalikud on otsustava mõjuga nii õppija enda võimete ja unistuste realiseerimisele kui ühiskonna ja majanduse tulevikule. Selleks, et vähendada segadust ja teadmatust põhikooli lõpetamisel, tuleb igale õppijale luua tema võimete profiilile vastav õpitee juba põhikooli kolmandas kooliastmes.
- Tööandjatelt oodatakse senisest suuremat panust nii põhikooli kui gümnaasiumiõpilaste tutvumiseks erinevate töökeskkondade ja tehnoloogiatega kui ka erinevate erialade ja ametitega seotud nõudmiste ja ootustega.

7.

Ükski valik põhikooli järel ei tohi sulgeda teed edasi õppimiseks, ühegi nooruki õpitee ei tohiks katkeda või jääda liiga lühikeseks.

- Põhikooli viimase astme ning keskhariduse õppekavad peavad pakkuma nii õppekava raamides kui ka mitteformaalse õppe vormides, aineringides või klubides õppijatele võimalusi leida endale sobiv tee edasi õppimiseks kõrgkoolis või tööturule minekuks
- Erilist tähelepanu nõuab põhikooli kolmandal astmel ja põhikooli järgsete valikute suunamisel poiste ja tüdrukute õpimotivatsioonide ja õppimisstrateegiate eripära arvestamine

Nii põhihariduse kui keskhariduse järgsed õppimis-võimalused ei tohi sõltuda keskmistest ainehinnetest, vaid iga õppija võimete, pädevuste ja teadmiste terviklikust (näiteks portfooliopõhisest) hindamisest.

- Põhikoolijärgsete rakendusliku ja akadeemilise suuna õppekavade struktuur peab olema paindlik, võimaldades kummagi suuna õpilastel valida ka teatud ulatuses teise suuna mooduleid.
- Kutsehariduslike ja akadeemiliste õppekavade lõimimist gümnaasiumiastmel toetatakse spetsialiseeritud moodulite valikuga.
- Kutse- ja kõrghariduse tehnoloogilise baasi kaasajastamiseks arendatakse haridusasutuste ja ettevõtete koostööd ja kaasatakse vastavate ettevõtlusvaldkondade ressursid

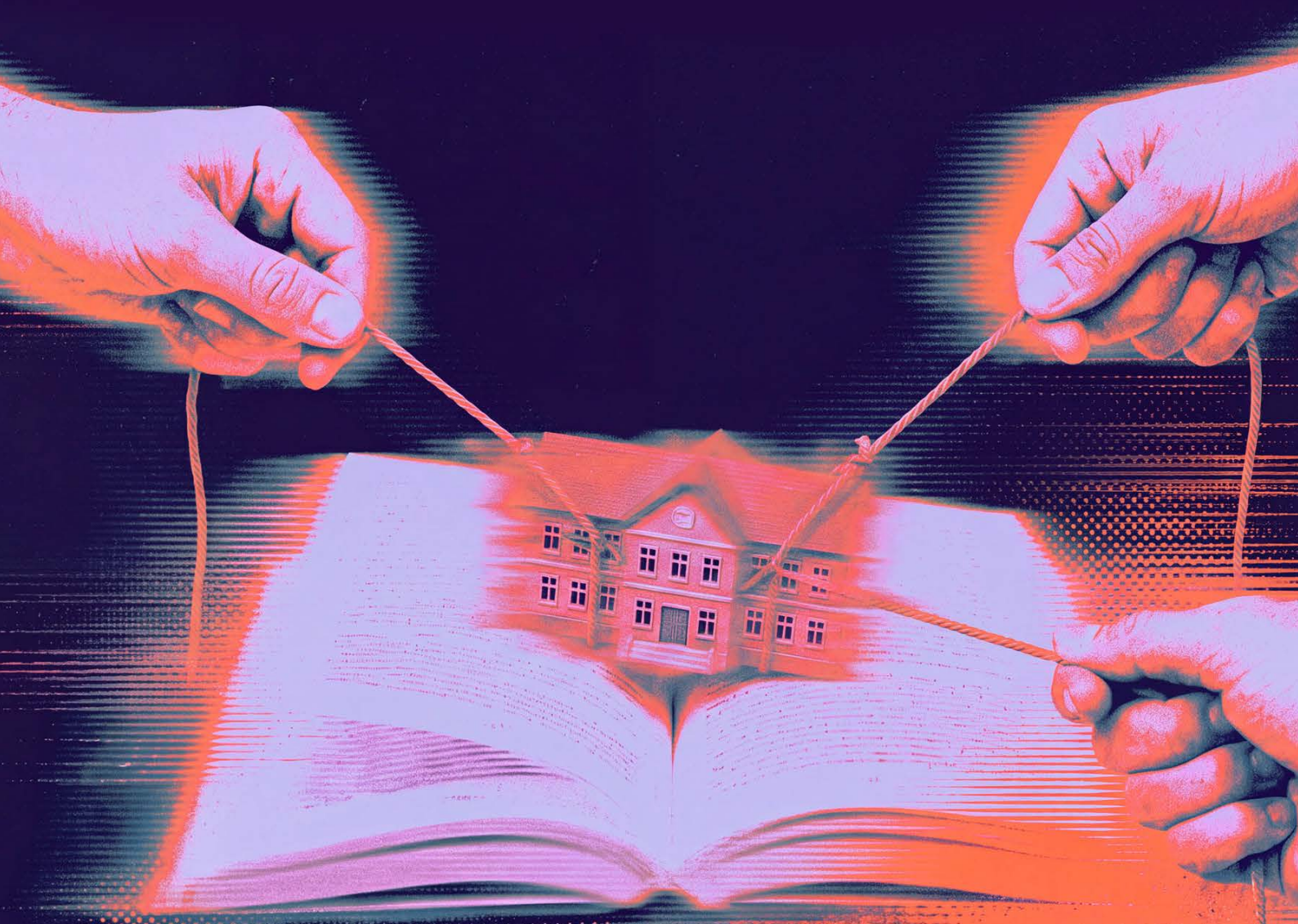
8. Kõrghariduse roll nii Eesti haridussüsteemis kui ühiskonnas tervikuna kasvab ning sellest lähtuvalt vajab uut lähenemist ka ülikoolihariduse rahastamine.

- Kiiresti arenev tehnoloogia ja keerukamaks muutuv majanduslik ja ühiskondlik keskkond kujundavad ümber tööturgu ja kõrgendavad ootusi heale haridusele.
- Tehisaru rakendamine muudab tööturul nõudluse struktuuri kõrgharidusega spetsialistide järele ning kujundab ümber ootusi õpetatavate erialade profiilile.

Selleks, et tehisaru rakendamisest sünniks oodatav majanduslik või sotsiaalne efekt ja väheneksid AI-ga seotud ohud ja riskid, on vajalik kõigi erialade tippspetsialiste ja juhte koolitavade õppekavade kaasajastamine mitte üksnes AI-ga seotud võimaluste ja tehnoloogiliste pädevuste suhtes, vaid ka AI-ga seotud ohtude ja riskide ära tundmiseks ja ennetamiseks.

- Suureneb ülikoolihariduse "tootlikkus" tööturul (sh ka saadava palgalisa suurus keskmisega võrreldes) ja ka ettevõtluse kaudu saadava tulu lõikes. Sellega seoses oleks vaja kaaluda ka ülikoolihariduses eraraha lisandumise võimalusi lisaks riiklikult rahastatavatele ja "tasuta" erialadele.

EESTI HARIDUSE SUURFOORUM

EESTI HARIDUSFOORUM

Suurfoorumit toetavad:

Skaala

Targa Tuleviku Fond